

Стан сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти

Княжева Ірина Анатоліївна¹

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

E-mail: irina.knyazheva@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0001-8395-6902>

Підвищення якості дошкільної освіти є важливим завданням сучасного етапу розвитку українського суспільства, виконання якого, передусім вимагає спрямування зусиль закладів вищої освіти на підготовку методично компетентного фахівця, здатного до опанування і створення інноваційних методів, методик і технологій організації освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Таке завдання повністю відповідає вимогам Державного стандарту дошкільної освіти в Україні, документів, що регламентують функціонування і сучасні орієнтири розвитку дошкільної і вищої освіти України у XXI столітті. За цих умов формування методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти набуває першочергового значення. Метою статті є висвітлення й аналіз результатів діагностики сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на констатувальному етапі експерименту. Методичну компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти розглядаємо як інтегративне особистісне утворення, що характеризується наявністю здатності до рефлексії, прагнення здійснювати методичну діяльність, розуміння її цінності, теоретичних знань і практичних умінь, які забезпечують здатність до усвідомленого й методично доцільного використання і створення методів, методик і технологій навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку. Структуру методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти складають когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний та оцінно-рефлексивний компоненти з показниками, відповідно до яких створено й дібрано мануал діагностувальних методик. Упродовж констатувального етапу експерименту достатній рівень методичної компетентності сформовано у 16,6%, базовий – у 61,7%, низький – у 21,7% майбутніх вихователів.

Ключові слова: майбутні вихователі закладів дошкільної освіти, методична компетентність, діагностика, компоненти, показники, констатувальний етап.

Вступ. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю покращання наукового і методичного супроводу навчання, виховання і розвитку дітей у системі суспільної дошкільної освіти, упровадження сучасних освітніх методик і технологій, нового покоління програмно-методичного забезпечення освітнього процесу закладів дошкільної освіти відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти в Україні, положень Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. За цих умов особливої уваги потребує підготовка фахівців з дошкільної освіти, здатних компетентно виконувати ці пріоритетні завдання.

Водночас аналіз науково-методичних джерел, практики професійної підготовки майбутніх вихователів, організації освітнього процесу в сучасних закладах дошкільної освіти дозволив виявити низку суперечностей між: потребами практики в методично компетентних фахівцях у галузі дошкільної освіти і недостатньою реалізацією цього завдання в закладах вищої освіти відповідного профілю; необхідністю підвищення якості методичного забезпечення освітнього процесу закладів дошкільної освіти і недостатнім теоретичним обґрунтуванням методики здійснення такої діяльності.

Підготовці майбутніх педагогів з окремих спеціальностей до опанування методичної сфери професійно-педагогічної діяльності присвячено низку наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених (О. Абдулліна, К. Авраменко, О. Бігич, А. Богуш, Н. І. Гречаник, І. Жерносек, О. Коваленко, В. Лозова, Н. Морзе, Г. Падалка, С. Пятаєва, В. Семиченко, Л. Спірін, Т. Сясіна, Л. Таланова, Г. Тарасенко, О. Тімакіна, М. Шалунова В. Шарко та ін.).

Різні аспекти фахового становлення майбутніх вихователів подано в дослідженнях вітчизняних (Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Грама, І. Дичківська, Т. Жаровцева, Л. Зданевич,

¹ доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Е. Карпова, О. Кучерявий, Т. Лесіна, Н. Лисенко, О. Листопад, В. Нестеренко, Т. Поніманська, Ю. Руденко, Н. Сайко, Т. Степанова та ін.) і зарубіжних учених (Н. Астаф'єва, Р. Буре, С. Козлова, Т. Кулікова, І. Лавриниць, Н. Морєва, Ю. Подповетна, П. Саморукова, Л. Семушина, В. Ядешко та ін.).

Методичній діяльності в закладах дошкільної освіти присвячено роботи Л. Богославець, А. Богуш, О. Василевської, Г. Григоренко, Л. Калужької, О. Корнєєвої, К. Крутій, В. Ларіної, О. Ліннік, Н. Омеляненко, Л. Поздняк, І. Щербо, О. Янушевич та ін. Водночас проблема формування методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах професійної підготовки в закладах вищої освіти досі залишається поза увагою вчених.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є висвітлення й аналіз результатів діагностики сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на констатувальному етапі експерименту. На означеному етапі дослідження було вирішено такі завдання: визначення критеріїв і показників сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; діагностика рівнів сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; аналіз отриманих упродовж констатувального етапу педагогічного експерименту результатів.

Матеріали та методи дослідження. Обрання вихідним запропоноване А. Богуш визначення компетентності як «якісної властивості особистості, її комплексної характеристики, результату засвоєння системи знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, ставлень, власного досвіду, набутого як у процесі навчання, так і в повсякденному спілкуванні» (Богуш, 2007: 156), дозволило методичну компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти розглядати як інтегративне особистісне утворення, що характеризується наявністю здатності до рефлексії, прагнення здійснювати методичну діяльність, розуміння її цінності, теоретичних знань і практичних умінь, які забезпечують здатність до усвідомленого й методично доцільного використання і створення методів, методик і технологій навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку.

Структуру методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти утворюють когнітивний (система знань, необхідних майбутньому вихователю для вирішення новопосталих методичних завдань), мотиваційно-ціннісний (усвідомлення цінності методико-педагогічної діяльності і прагнення її здійснювати на рівні, що дозволяє якісно здійснювати навчання, виховання і розвиток дітей дошкільного віку), діяльнісний (передбачає сформованість загально методичних і спеціальних умінь, що уможливають якісне виконання майбутнім вихователем професійної діяльності в закладі дошкільної освіти) та оцінно-рефлексивний компоненти (передбачає здатність здійснювати аналіз, самоаналіз й оцінювання перебігу і результатів власної діяльності й діяльності інших учасників освітнього процесу і методичних продуктів, що в ньому використовувались).

Показниками когнітивного компонента методичної компетентності визначено обізнаність студентів з особливостями методичної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, сутність методичної компетентності, варіативність методів і технологій організації освітнього процесу ЗДО.

Сформованість мотиваційно-ціннісного компонента методичної компетентності діагностовано за такими показниками: позитивна мотиваційна спрямованість щодо методичної діяльності; ціннісне ставлення до методичної діяльності.

Для з'ясування рівнів сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти за діяльнісним компонентом було обрано такі показники, як-от: наявність організаторських та методично-педагогічних умінь.

Показниками сформованості оцінно-рефлексивного компонента методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти виступили: здатність до педагогічної рефлексії, адекватного оцінювання результатів діяльності і методичних продуктів.

З метою визначення рівнів сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти відповідно до обраних компонентів і показників було застосовано: питальник «Особливості методичної діяльності вихователя ЗДО» (розроблено автором) задля з'ясування обізнаності студентів про особливості методичної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти; контрольна робота – для визначення обізнаності майбутніх вихователів із сутністю методичної компетентності як педагогічного феномену, знання варіативних методів і технологій організації освітнього процесу закладу дошкільної освіти; питальник С. Майданенко у модифікації О. Корнєєвої «Ставлення вихователів до методичної роботи» використано з метою з'ясування ціннісного ставлення студентів до методичної діяльності; позитивну мотиваційну спрямованість щодо методичної діяльності діагностовано за допомогою методики вивчення мотивації професійної діяльності К. Замфір, А. Реана (модифікація автора); для діагностики сформованості організаційних

умінь використано модифікований варіант методики КОС-1 В. Синявського, В. Федоришина; особливості сформованості методико-педагогічних умінь визначено за розробленою автором картою самооцінки; здатність до педагогічної рефлексії діагностовано за допомогою методики А. Карпова, В. Пономарьової; за розробленою автором методикою «Аналіз і самоаналіз проведення заняття у ЗДО (за обраним видом і напрямом діяльності)» визначено здатність до адекватної оцінки результатів діяльності й методичних продуктів.

Достатній рівень сформованості методичної компетентності був властивий майбутнім вихователям закладів дошкільної освіти, які мають глибокі й міцні знання про особливості методичної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, варіативність методів і технологій організації освітнього процесу ЗДО, вони правильно розуміють методичної компетентності як педагогічного феномену. Позитивна мотиваційна спрямованість щодо методичної діяльності таких студентів сформована на рівні професійної потреби або функційного інтересу. Студенти цього рівня усвідомлювали цінність і важливість методичної діяльності для успішного здійснення завдань майбутньої професійної діяльності вихователя ЗДО, у них на достатньому рівні сформовані організаторські та методико-педагогічні вміння, здатність до педагогічної рефлексії й адекватного оцінювання результатів діяльності та методичних продуктів.

Базовий рівень сформованості методичної компетентності діагностовано у студентів, які мають певні знання про особливості методичної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, варіативність методів і технологій організації освітнього процесу ЗДО, проте вони не завжди систематизовані, а їхні уявлення про сутність методичної компетентності епізодичні. Позитивна мотиваційна спрямованість щодо методичної діяльності таких майбутніх вихователів сформована на рівні допитливості, що розвивається, й показної зацікавленості. Студенти цього рівня здебільшого не усвідомлювали цінність і важливість методичної діяльності вихователя ЗДО, вони епізодично виявляли організаторські та методико-педагогічні вміння, здатність до педагогічної рефлексії й адекватного оцінювання результатів діяльності та методичних продуктів майже не була усталеною.

Низький рівень сформованості методичної компетентності засвідчили майбутні вихователі, які мають фрагментарні й несистематизовані знання про особливості методичної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, варіативність методів і технологій організації освітнього процесу ЗДО, не уявляють сутність методичної компетентності. Мотиваційна спрямованість щодо методичної діяльності таких студентів сформована на рівні епізодичної цікавості й байдужого ставлення до методичної діяльності, вони не усвідомлювали цінність і важливість методичної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, організаторські та методико-педагогічні вміння, здатність до педагогічної рефлексії й адекватного оцінювання результатів діяльності та методичних продуктів майже не виявляли.

Діагностувальну роботу проведено зі студентами третього курсу факультету дошкільної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (спеціальність 012 – дошкільна освіта). У дослідженні взяло участь 46 осіб.

Обговорення результатів. За дібраним і розробленим мануалом діагностувальних методик відповідно до структури методичної компетентності майбутнього вихователя як педагогічного феномену було отримано такі результати. Достатній рівень обізнаності про особливості методичної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти (перший показник когнітивного компонента) виявили 13,1% студентів, базовий – 65,2%, низький – 21,7% респондентів. За другим показником когнітивного компонента з'ясовано, що лише 11,9% майбутніх вихователів правильно розуміють сутність методичної компетентності, обізнані із традиційними та інноваційними методами й технологіями організації освітнього процесу сучасного закладу дошкільної освіти. Базовий рівень засвідчила переважна більшість студентів – 60,9% (вони мали певні уявлення про сутність поняття «методична компетентність», називали традиційні методи і технології організації освітнього процесу ЗДО), а 27,2% – низький (студенти цього рівня не розуміли сутності поняття «методична компетентність», називали 1-2 методи або технології організації освітнього процесу ЗДО).

За показниками мотиваційно-ціннісного компонента методичної компетентності діагностовано, що позитивну мотиваційну спрямованість щодо методичної діяльності на достатньому рівні засвідчили 27,2% майбутніх вихователів. Вони засвідчили її на рівні професійної потреби або функційного інтересу. До базового рівня віднесли студентів, у яких домінували мотиви допитливості, що розвивається, й показної зацікавленості. Їх було 60,9%. На низькому рівні опинилося 11,9% респондентів. У них домінують мотиви епізодичної цікавості і байдужого ставлення до методичної діяльності. Водночас ціннісне ставлення до методичної

діяльності продемонстрували 20,2% студентів, які усвідомлювали її важливість як для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності, так і для успіху в навчанні у педагогічному ЗВО, базовий – 60,9%, низький – 18,2% майбутніх вихователів.

За першим показником діяльнісного компонента методичної компетентності з'ясовано, що організаційні вміння (здатність швидко й ефективно встановлювати соціальні контакти, впливати на довколишніх, стимулюючи їх до певного виду діяльності, швидко й відповідно до ситуації приймати рішення, виявляти ініціативу тощо) на достатньому рівні сформовано в 30,4%, базовому – 57,7%, низькому – 11,9% майбутніх вихователів. Водночас методико-педагогічні вміння, до яких віднесли вміння добирати адекватні ситуації оптимальні методи навчання і виховання дітей дошкільного віку, володіння технологією їх упровадження в освітній процес ЗДО, вміння складати конспект гри, заняття, план роботи вихователя тощо, на достатньому рівні було сформовано в 13,1% респондентів, базовому – 60,9% студентів, низькому – 26% майбутніх вихователів. Проаналізуємо більш докладно результати діяльності студентів, що засвідчили низький рівень за зазначеним показником. Вони запропонували такий, оформлення якого не відповідає сучасним вимогами, незручний для використання конспект, у якому сформульовані мета і завдання або не розкривали тему і зміст заняття, або були відсутні; такі продукти методичної діяльності не були авторськими, а такими, що запозичені з Інтернет-джерел, відібрана інформація не була логічно впорядкована, а запропоновані методи одноманітні, без застосування сучасних технологій організації освітнього процесу ЗДО.

Висвітливо результати, отримані за показниками оцінно-рефлексивного компонента методичної компетентності. Услід за В. Семиченко (Семиченко, 2004), педагогічну рефлексію розуміємо як форму активного усвідомлення особистістю того, що з нею відбувається, як здатність до самоаналізу власної професійно-педагогічної діяльності, поведінки, набутого особистісного досвіду.

Достатній рівень сформованості здатності до педагогічної рефлексії (перший показник оцінно-рефлексивного компонента) засвідчили 15,2% студентів, базовий – 69,6%, низький – 15,2% респондентів. Здатність до адекватного оцінювання результатів діяльності і методичних продуктів (конспектів, планів тощо) на достатньому рівні сформована у 20,2% майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, 57,7% здійснювали таку діяльність на базовому, а 22,1% – на низькому.

Значення кожного з компонентів методичної компетентності здобувалось обчисленням середнього арифметичного за відповідними показниками за формулою:

$$K_i = \frac{\sum_{i=1}^n P_i}{n}, \text{ де}$$

K_i – компонент методичної компетентності (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний, оцінно-рефлексивний);

P_i – значення певного показника відповідного компонента;

n – кількість показників для відповідного компонента.

Отримані за кожним компонентом середні значення даних використано для розрахунку загального коефіцієнта сформованості методичної компетентності за формулою (Лупандин, 2009):

$$K_{MK} = \frac{K_k + K_{mc} + K_d + K_{oc}}{4}, \text{ де}$$

K_{mk} – загальний коефіцієнт методичної компетентності,

K_k – коефіцієнт когнітивного компонента,

K_{mc} – коефіцієнт мотиваційно-ціннісного компонента,

K_d – коефіцієнт діяльнісного компонента,

K_{oc} – коефіцієнт оцінно-рефлексивного компонента.

У таблиці подано результати сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти за обраними компонентами.

Таблиця 1

Рівні сформованості компонентів методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (констатувальний етап) у %

Компоненти	Достатній рівень	Базовий рівень	Низький рівень
Когнітивний	12,5	63	24,5
Мотиваційно-ціннісний	14,6	60,9	24,5
Діяльнісний	21,7	59,3	19
Оцінно-рефлексивний	17,7	63,6	18,7

Як бачимо з таблиці 1, за когнітивним компонентом методичної компетентності майбутніх

вихователів закладів дошкільної освіти достатній рівень засвідчили у 12,5% студентів, базовий – 63%, низький рівень – 24,5% респондентів. Достатній рівень за мотиваційно-ціннісним компонентом засвідчили 14,6% студентів, базовий – 60,9%, низький – 24,5% майбутніх вихователів. Результати діяльнісного компонента виявилися такими: достатній рівень – 21,7%, базовий – 59,3%, низький – 19% майбутніх вихователів. За оцінно-рефлексивним компонентом достатній рівень діагностовано в 17,7%, базовий – у 63,6%, низький – у 18,7% студентів.

Узагальнені результати сформованості в майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти методичної компетентності унаочнено на рисунку.

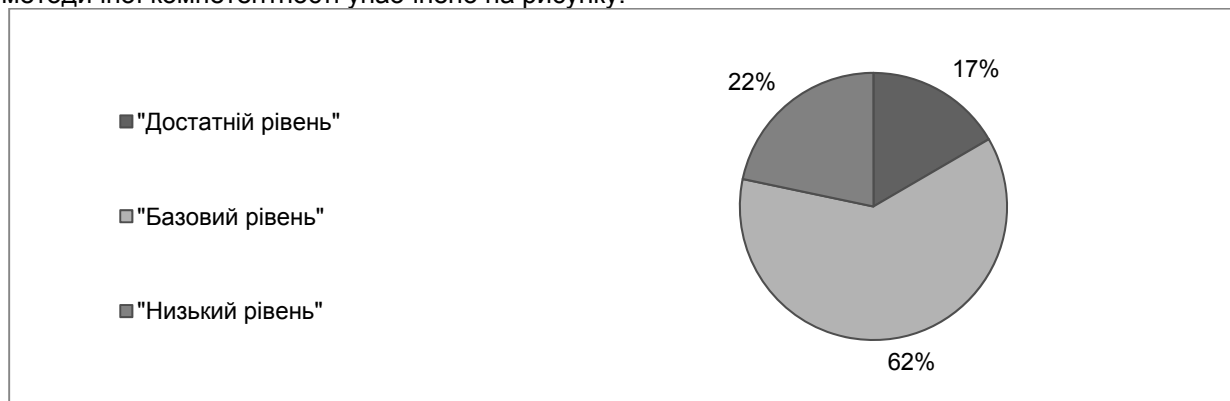

Рис. 1 Загальні рівні сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО (констатувальний етап) у %

Отже, як видно з рисунку, найбільша кількість майбутніх вихователів (61,7%) засвідчила базовий рівень сформованості методичної компетентності. На достатньому рівні виявлено меншість респондентів – 16,6%. 21,7% студентів опинилися на низькому рівні сформованості методичної компетентності.

Висновки. Аналіз одержаних упродовж констатувального етапу педагогічного експерименту результатів свідчить про необхідність подальшого формування методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Саме тому перспективу подальших наукових розвідок убачаємо в обґрунтуванні педагогічних умов і розробленні експериментальної методики формування методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах педагогічного університету.

Література

Богуш А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*. Т. 2. К. : Педагогічна думка. 2007. С. 155–170.

Лупандин В. И. Математические методы в психологии : учеб. пособ. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та. 2009. 175 с.

Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : Навчальний посібник. К. : Вища школа, 2004. 335 с.

The state of formation of the future pre-school educators' methodological competence

Knyazheva Iryna²

State institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

The improvement of the quality of preschool education is an important task for the modern stage demonstrating the development of the Ukrainian society, the implementation of which, above all, requires the efforts of higher education institutions to train a methodologically competent specialist, who is able to master and create innovative methods, techniques and technologies for organizing the educational process of a pre-school education institution. This task fully meets the requirements of the State Standard for Preschool Education in Ukraine, the documents regulating the functioning and modern guidelines for the development of pre-school and higher education of Ukraine in

² Dr. in Pedagogy, Professor at the Chair of Preschool Pedagogy at the State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky"

the 21st century. Under these conditions, the formation of methodological competence of the future pre-school educators is of paramount importance. The purpose of the article is to cover and analyse the results of the diagnostics determining the proficiency markers of the future pre-school educators' methodological competence at the ascertaining stage of the experiment. We consider the methodological competence of future pre-school educators as an integrative personal composition characterized by these features: the presence of the ability to reflect, the desire to carry out methodological activities, the understanding of its value, theoretical knowledge and practical skills, which provide the ability to consciously and methodologically use methods and techniques and technologies of preschool children's education, upbringing and development.

The structure of the future preschool educators' methodological competence is made up of the cognitive, motivation- and value-centred, activity-oriented and evaluative-reflexive components and their indicators, according to which the manual of diagnostic methods is created and selected. During the ascertaining stage of the experiment, a sufficient level of methodological competence was demonstrated by 16.6%, a basic level – by 61.7%, a low level – by 21.7% of the future educators.

Keywords: future educators of pre-school education establishments, methodological competence, diagnostics, components, indicators, the ascertaining stage.

References

Bogush A. M. Kompetentnisnyj pidxid do movlennyevogo rozvy`tku doshkil'nykiv. Pedagogichna i psixologichna nauki v Ukrayini. [Competent Approach to Speech Development of Preschoolers. Pedagogical and psychological sciences in Ukraine.]. Kyiv : Pedagogichna dumka. 2007. pp. 155–170. [in Ukrainian].

Lupandyn V. Y. Matematychesky`e metody v psixology`y : ucheb. posob. [Mathematical methods in psychology]. Ekaterynburg : Y`zd-vo Ural. un-ta. 2009. [in Russian].

Semychenko V. A. Psixologiya pedagogichnoyi diyal`nosti : Navchal`nyj posibnyk. [Psychology of pedagogical activity: A textbook.] K. : Vyshha shkola, 2004. [in Ukrainian].

Accepted: August 05, 2019

